

KRŠĆANSTVO I GLOBALIZACIJA

Dionigi Tettamanzi

Split: Verbum, 2003.

U pregled recentne nakladničke produkcije koja tijekom posljednjih godina u središte znanstvene i stručne pozornosti svrstava pojam *globalizacije*, svakako je potrebno uvrstiti i knjigu koja je nastala kao zbirka eseja, članaka, intervju a i drugih nastupa u javnim prigodama tadašnjeg nadbiskupa nadbiskupije u Genovi, a danas nadbiskupa nadbiskupije u Milanu (kao jedne od ponajvažnijih i ponajvećih rimokatoličkih nadbiskupija u svijetu), kojega je na važno mjesto milanskog nadbiskupa Papa Ivan Pavao II. imenovao 11. lipnja 2002. godine. Riječ je o autorskom uratku jednog od najpoznatijih i vodećih katoličkih teologa današnjice – kardinala Dionignija Tettamanzija. Geneza autorskih tekstova nas upućuje na činjenicu da su oni nastali u različitim prigodama i okolnostima autorovih javnih istupa. Posebice je važno istaknuti da su neki od ovdje izabranih tekstova nastali u prigodi danas već čuvenog i po prosvjedima i krvavim posljedicama poznatog skupa predstavnika država skupine G-8, koji su se zbili u Genovi, potvrđujući time da je akademska diskusija o globalizaciji poprimila dimenzije društvenog djelovanja i u ovom slučaju prešla u fazu konkretne društvene - antiglobalističke akcije.

Na samom početku knjige priređivač i autor predgovora Petar Balta slikovito napominje da o globalizaciji “svi govore – od ekonomista i političara do sociologa i filozofa, a oko nje vode bitke pamfletima i knjigama, kamenicama i Molotovljevim koktelima, pomiješani ljevičari i desničari, anarhisti i skinheadsi, alternativci i pripadnici mainstreama. S tim u svezi kršćani se često pitaju kakav bi trebao biti njihov stav prema globalizaciji, s koje strane barikada

je njihovo mjesto?” Unatoč mogućnosti površnog i pojednostavljenog tumačenja Balta napominje da se i u kršćanskim krugovima globalizaciji pristupa “ili negativistički s krajnjim odbijanjem, ili se pak nekritički prihvaća globalizacija, u cijelosti se poistovjećujući s idejama današnje dominantne financijske i političke oligarhije.” Svaka-ko, nedostatak argumentirane rasprave i promišljanja između tih dviju krajnosti neizostavno je obilježje koje prati recepciju problematike globalizacije u javnosti i odnosa spram nje, pa tako i u kršćanskim krugovima. U tom kontekstu je Katolička crkva svojim *socijalnim naukom* izgradila tradiciju socijalnog učenja, ali i metodologijski instrument na osnovu kojeg je moguće izgrađivati kršćanske poglede na suvremeni fenomen globalizacije kao na posljednji u nizu izazova Crkvi. Taj metodologijski pristup proučavanju moderan je pristup modernim fenomenima, jer u pogledu svoje geneze globalizacija predstavlja ekonomski i društveni fenomen u nastajanju i stoga joj je, kako je naglasio kardinal Ratzinger, nedostavno suprotstaviti samo eshatologiju, jer su nadasve potrebna konkretna rješenja za budućnost i brzo djelovanje, koje može ponuditi postojeći socijalni nauk Crkve. Nesumnjivo, jedan od takvih prinosa upravo je ova zbirka tekstova iz pera jednog od vodećih katoličkih teologa današnjice, koja progovara o kršćanskom poimanju globalizacije kao društvene stvarnosti iz vizure doktrinarnih stavova Katoličke crkve i iz toga izvedene interpretacije proklamiranih stajališta Crkve o globalizaciji. Tako već u uvodnom dijelu knjige Tettamanzi polazi od tvrdnje da je Crkva kao učiteljica čovječanstva pozvana djelovati proročki, odnosno da je upućena čitati “znakove vremena”, te se na temelju tog kršćanskog poimanja ovaj još nedovoljno formirani globalizacijski fenomen tretira kao naš suvremeni – “znak vremena”. U predgovoru priređivač Balta navodi da “kršćanstvo nije protiv suradnje i približavanja u svijetu, ali jest protiv glo-

balizacije koja stavlja naglasak prvenstveno na profit, ili politički interes, a zanemaruje dostojanstvo ljudske osobe i prava malih naroda”, te da “poput Pape, i kardinal Tettamanzi ističe da globalizacija mora biti u skladu s načelima etike i socijalne pravde”, a ne samo posljedični fenomen krutih zakona suvremene tržišne dinamike. Nesumnjivo, promišljanja koja su sadržana u ovoj knjizi, odnosno koja su rezultat angažmana kardinala Tettamanzija u razumijevanju globalizacije značajan su prilog onom što Papa naziva “*globalizacijom solidarnosti*” nasuprot *globalizaciji kapitala*”, dosljedno potvrđujući time stavove i naglaske Ivana Pavla II. na humanim i moralnim aspektima globalizacije. I upravo je Papa u *Poruci* prigodom Svjetskog dana mira 1998. godine poručio da su poslije 1989. i velikih geopolitičkih promjena koje su uslijedile nakon rušenja Berlinskog zida, slijedile prave revolucije na socijalnom i ekonomskom području, odnosno da nakon pada istočnog bloka svijet ulazi u novu epohu ekonomskih i socijalnih zbivanja ustvrdivši da je “globalizacija ekonomije i financija već stvarnost” i potpuno nepovratan i nezaustavljiv proces, te da se u tom duhu sve znatnije ubiru plodovi brzog razvoja vezanog uz razvoj informatičke tehnologije.

U pokušaju pojmovno-sadržajnog definiranja globalizacije riječ, odnosno termin *globalizacija* predstavlja neologizam, tj. jezičnu kovanicu i novu riječ, “do prije nekoliko godina posve nepoznatu, a koju danas svi izgovaraju, jer više nego što je neki princip, ona je činjenica globalizacije tržišta, ekonomije i financija. Svi o njoj govore, ali s vrlo različitim naglascima i značenjima.” Uvodni traktat o definiciji pojma dovodi autora do početnog i elementarnog upita: “Što je globalizacija?”, na koji odgovara da je teško doći do jednoznačne i jasne definicije, čak i na deskriptivnoj razini. Ponaјveću opasnost autor vidi u mogućnosti da se globalizacija preobrazu u moderni mit ili novu ideologiju. Ipak, u određivanju poj-

movne distinkcije razlikuje tri slična pojma: *internacionalizaciju*, *mundijalizaciju* i *globalizaciju*. Prema takvu pristupu, *internacionalizacija* označava “ono obilježje ekonomskih, političkih, pravnih i kulturnih odnosa što ih jedna zajednica ili neka država utvrđuje s drugima.” Pod *mundijalizacijom* se podrazumijeva “ukupnost problema čiji se učinci očituju na svjetskoj razini i čija su rješenja moguća samo na svjetskoj razini stvaranjem međunarodnih tijela i suradnjom među nacionalnim državama.” I konačno, pod približnim određenjem *globalizacije* se misli na “nove oblike u svijetu nastale procesom akumulacije kapitala, osobito krajem prošlog stoljeća od strane trijade SAD, Japana i EU za nadzor nad tržištem i resursima što su na raspolaganju, da bi izvukli profit u svjetskim razmjerima.” Dakle, globalizacija se u značenjskom polju ili sadržaju pojma “proširila i ispreplela s drugim pojavama, a ishod je stanjivanje, skoro sve do brisanja, granice koja ju je... dijelila od mundijalizacije i... internacionalizacije.”

U nastavku knjige autor se poziva na prosudbu katoličkih biskupa o ekonomskoj globalizaciji s jasnim stavom da razvoj globalizacije sa sobom donosi pozitivne pomake u smislu rasta proizvodnosti, ekonomske produktivnosti i općenito gospodarske propulzivnosti, te poboljšanja životnog standarda i kvalitete života siromašnih slojeva stanovništva. Dakle, rezultat tih mjera je smanjenje siromaštva; cilj posve legitiman i kompatibilan vizuri socijalnog nauka Crkve. No, globalizacija sa sobom posljedično nosi i produkte koji su rezultat podvrgavanja zakonima tržišta i profita, kao što su koncentracija financijskog kapitala i moći u vlasništvu multinacionalnih kompanija (s brutoprihodima većim od državnog proračuna mnogih zemalja u razvoju), pridavanje apsolutnog značenja i vrijednosti ekonomiji, porast nezaposlenosti, neravnomjerna i neravnopravna distribucija postojećeg viška dobara na globalnoj razini, uni-

štavanje prirodnog okoliša, rast siromaštva i povećavanje jaza između bogatih i siromašnih. Mundijalizirana ekonomija izmiče političkoj regulaciji, jer prethodno izmiče etičkoj regulaciji ili, prema riječima mislioca Giuseppea De Rita, današnja ujedinjena tržišna ekonomija s procesom globalizacije tvori moćnu "prirodnu silu", koju naizgled ne može obuzdati "nikakvo intelektualno ili političko zalaganje".

Budući da je globalizacija korjenito nova, složena i još razvojna pojava, te povijesno i kulturološki vrlo daleka od vremena nastanka Božje riječi zapisane u Svetom pismu, Tettamanzi ustvrđuje da je potrebno na Evanđelju izgraditi novu metodologiju proučavanja tog fenomena. A taj novi pristup omogućen je zahvaljujući postojećem učenju, teorijskom korpusu i metodologiji proučavanja, uobličjenih u tradiciji jednostoljetnog kontinuiteta socijalnog nauka Katoličke crkve, na temelju koje će se, naglašava Tettamanzi, postojeći socijalni nauk Crkve pokušati suočiti s očekivanim velikim izazovom globalizacije kojeg treba uvrstiti u službu čovjeka i malih naroda. Dakle, u pokušaju stvaranja kršćanskog pogleda na globalizaciju Crkva je prihvaća kao novi fenomen na obzorju svog socijalnog nauka, odnosno kao novi tematski izazov koji će se pojaviti na agendi rješavanja novih pitanja i koji će omogućiti postojećem socijalnom nauku Crkve da unaprijedi svoj razvoj socijalne misli, ali i da pozove na konkretno društveno djelovanje. U tom duhu i sam Tettamanzi zaključuje da je paradoks socijalnog nauka Crkve u tome što je "napredan, možda i pretjerano napredan, ali ga ne prati i svjedočanstvo pojedinih vjernika». Stoga, stogodišnji kontinuitet razvoja socijalne misli daje Crkvi pretpostavke da u globalizaciji vidi izazov kojeg prihvaća, i to na temelju dosadašnjeg, više od jednog stoljeća postojećeg nasljeđa socijalnog nauka Crkve, koji pruža metodološko-analitičku pomoć sveukupnom kršćanskom "Urbi et Orbi" u suočavanju s novim izazovom. No,

autor ne ulazi u strukturalnu analizu načina na koji bi socijalni nauk Crkve pristupio proučavanju novonastalog fenomena, već se u sažetoj formi poziva na dugu tradiciju papinskih socijalnih enciklika u formiranju socijalno-kršćanske koncepcije proučavanja dominantnih i aktualnih društvenih tema današnjice.

Upravo uoči susreta predstavnika država skupine G8 u Genovi kardinal Tettamanzi je na Međunarodnom kongresu za solidarnu globalizaciju prema ujedinjenom svijetu potvrdio stavove o globalizaciji u smislu odgovora katoličkog svijeta "tržišnim promotorima" globalizacije, ali i odgovora antiglobalistima koji je odbacuju i osporavaju u potpunosti. Tako su se, rečeno autorovom metaforičkom retorikom, oko đenovskog skupa predstavnika država članica G8 "okupili razni narodi". Skupinu antiglobalističkog pokreta autor simbolično naziva *narodom iz Seattlea*, vrlo heterogenim po političkom profilu i unutarnjoj strukturi, ali koji se u imaginarnoj antiglobalističkoj zajednici doživljava kao pokret protivnika skupine država G8 i njihove proglobalističke politike. S druge strane je *narod rastresenih, ravnodušnih, netrpeljivih*, koji se, zbog zadržavanja monopola u ekonomsko-socijalnom blagostanju, nalaze "s onu stranu" negativnih posljedica globalizacije. I na kraju predstavljanja "raznih naroda globalizacije" autor za socijalno svjesne i angažirane kršćane kaže da "mi zapravo predstavljamo *treći narod*", tj. one koji su senzibilizirani na glas siromašnih. Nadalje, u čitanju između redaka Đenovskog dokumenta, autor navodi da je čuo *glasove svijeta; glasove ekonomsko-financijske moći, zatim glas političke moći* koji je, proporcionalno razvoju globalizacije, sve slabiji, jer politička ideja promicanja općeg dobra u uvjetima globalizacije gubi moć u monetarnom, financijskom i poreznom području državno-nacionalne suverenosti, potom *glas «Lazara Juga»*, tj. glas siromašnih naroda nasuprot kojih

je “ekonomsko-financijska globalizacija”, i konačno, *glas civilnog društva*, pod kojim podrazumijeva “naš glas, glas pripadnika različitih zemalja, nas građanina svijeta”, koji je “između glasova ekonomske-financijske i političke moći i glasova siromašnih naroda». Spomenuti Đenovski dokument je iznimno poticajan, jer mu je cilj izvršenje pritiska na nositelje ekonomske-financijske moći. U njemu se iznosi trostruki prijedlog: smanjivanje vanjskog duga zemalja u razvoju, uklanjanje carinskih prepreka proizvodima zemalja u razvoju i opterećivanje taksama kretanja kapitala u prilog siromašnima. Đenovski dokument zahtijeva širenje “ekonomske kulture zajedništva”, tj. kulture koja se izražava na način kritičke potrošnje i odgovornom uporabom vlastitog bogatstva, da bi ono služilo promicanju općeg dobra, stvarajući radna mjesta i dijeleći vlastite resurse s drugima.

Dakle, prema izloženim socijalno-encikličkim doktrinarnim stajalištima Crkve, globalizacija a priori sama po sebi “nije ni dobra ni loša, nego to postaje u odnosu na posljedice za pojedinca i narod. Nesumnjivo, teza protivna koliko ‘turbo-kapitalistima’, toliko i dijelu ‘naroda iz Seattlea’.” Tako su se u kršćanskoj vizuri globalizacije kao “znaka vremena” iskristalizirala dva oprečna stava; jedno stajalište zagovara krajnji optimizam, drugo krajnji pesimizam, odnosno dok jedna strana od globalizacije stvara mit i u njoj vidi izvor društvenih dobara, druga strana istu tu globalizaciju demonizira, te u istom fenomenu vidi uzrok društvenih zala. Globalizacija je tako fenomen s izrazitim obilježjem dvoznačnosti, suvremeni “Janus s dva lica”; istovremeno obilježena pozitivnim i negativnim značenjem kao pozitivna pojava i dobrobit za suvremeno društvo, ali i kao negativna pojava s društveno neprihvatljivim i nepoželjnim posljedicama. Taj socijalno-kršćanski stav o vrijednosno neutralnom fenomenu globalizacije kojeg treba ocjenjivati i prosuđivati po posljedi-

cama kao vrhovnom kriteriju autor posvjedočuje pogledima Ivana Pavla II., koji je u prigodi Velikog jubileja 2000. godine samo potvrdio kršćanski stav da odnos spram globalizacije proizlazi iz odnosa globalizacije spram čovjeka, tj. da je odnos prema globalizaciji upravo proporcionalan; što je ekonomija više globalizirana, to društvo mora više biti uravnoteženo “globalnom kulturom solidarnosti.”

U poglavlju “Katolička, tj. globalna Crkva” autor konstatira da je Crkva globalna već po etimologiji riječi i definiciji, odnosno da su univerzalnost, multikulturalnost i globalnost kao jedni od temeljnih elemenata suvremenog fenomena globalizacije imanentni Katoličkoj crkvi od samih njenih početaka. Naime, Crkva je strukturalno oduvijek “globalna”, počevši od samih temelja vjere, dok globalizacijski procesi ujedinjavanja i mundijalizacije nisu nekompatibilni motivima Božjeg plana s čovječanstvom, a koji je opet kompatibilan čovjeku i njegovoj jedinstvenosti i neponovljivosti. Ta tipična crta određenja i poslanja Crkve očituje se upravo u toj otvorenosti za najviši stupanj humanističke crte globalizacije. Stoga osnovni kriterij i temelj za izgradnju pravedne globalizacije jest čovjek i njegova cjelovita stvarnost. Imperativ izgradnje globalizacije je da ona bude “čovječna i očovječujuća,” što autor zaključno postulira u konstataciji: “*Nije čovjek radi globalizacije, nego je globalizacija radi čovjeka!*” U tom pogledu kršćanski stav je jasan: “nismo protiv globalizacije, jer je ona nezaustavljiv povijesni proces, i jer odgovara ‘Božjem planu s čovječanstvom’, prema kojem su svi ljudi članovi jedinstvene obitelji”, a Crkva kao univerzalna i globalna ustanova, prema autoru, o tome je pozvana reći svoje stavove.

I premda je u vrijeme burnih događanja prigodom održavanja Skupa G8 izrazio simpatije spram antiglobalista, izloženo Tettamanzievo stajalište ne svrstava ga *ni u*

globaloskeptike, ni u globalofile. No, i u takvoj *ni proglabalizacijskoj, ni protuglobalizacijskoj* retorici ipak se dotaknuo standardnog crkvenog skepticizma i kritike prema vrijednosnom sustavu ekonomsko-socijalne globalizacije kao dominantne matrice društvenog ponašanja u budućem svijetu globalizacije, a sve u cilju socijalne korekcije pogrešaka “globalizacijskih nepravilnosti”, jer prema Tettamanziju “globalizacija je povijesna činjenica koja je na djelu. Iluzorno je pomišljati da je se zaustavi, opravdano je naprotiv, njome upravljati.”

Josip Prgomet

THE STUDENT'S COMPANION TO SOCIAL POLICY

Pete Alcock, Angus Erskine and Margaret May (eds.)

Blackwell Publishing, 2003., 2nd edition

UNDERSTANDING SOCIAL POLICY

Michael Hill

Blackwell Publishing, 2003., 7th edition

Razvijenost socijalne politike kao akademske discipline u Velikoj Britaniji ogleda se i u velikom broju utjecajnih istraživača te njihovih knjiga. Među njima, svakako valja izdvojiti one udžbeničke i priručničke prirode, koji studentima socijalne politike na primjeren način izlažu teme i probleme koje u svojim analizama fokusira ova znanstvena disciplina.

Prva knjiga ima naglašeno udžbenički karakter jer je i definirane kao «studentski pratitelj» u području socijalne politike. Takva joj je i struktura. Na metodički organiziran i pregledan način, s jasnom strukturom

i primjerenim rječnikom, obrazlaže se cijeli dijapazon tema. Pojedina su poglavlja pisali različiti autori pa je ova knjiga djelo čak 58 koautora. Premda reflektira dominantno britansku situaciju, ona govori o zajedničkim (europskim, modernizacijskim/postmodernizacijskim društvima i njihovim dominantnim) socijalnim problemima te teorijskim i praktičkim pristupima u njihovu rješavanju, što je čini zanimljivom i u drugim društvenim kontekstima.

Knjiga je podijeljena u šest poglavlja. Prvo započinje temeljnim pitanjem: što je socijalna politika? Ona je, zapravo, i akademska disciplina i praktična djelatnost. Njezino je područje interesa interdisciplinarno i kompleksno. Socijalna politika proučava one vidove javne politike, tržišnih aktivnosti i osobne potrošnje koji utječu na socijalno blagostanje pojedinaca ili grupa. Ona istražuje društvene, političke, ideološke te institucionalne kontekste unutar kojih se socijalno proizvodi, distribuira i troši. U tom smislu ona fokusira društvena pitanja, socijalne probleme, društvene grupe i socijalne usluge. Ona, osim toga, želi razjasniti procese koji pridonose ili ne pridonose socijalnome, a to čini unutar normativnog okvira koji uključuje rasprave o moralnoj i političkoj prirodi željenih rezultata. Stoga se može zaključiti da definicija socijalne politike ima dvije važne komponente: zaokupljenost socijalnim te priznanje normativne i osporavajuće prirode socijalne politike. Važan aspekt ovog proučavanja čini i komparativna dimenzija, premda ona ne rješava na jednostavan način niz metodologijskih dilema o tome što se i na koji način uspoređuje, a unutar vrlo različitih društvenih konteksta.

Socijalna politika, vidljivo je to i iz ove kratke definicije, uvelike je ovisna o političkim procesima, ideologijskim stajalištima i vrijednosnim orijentacijama. Ona na taj način, možda i više nego smo toga svjesni, govori o svemu onome što usmjerava naše